UCHWAŁA NR XXV/165/26
RADY GMINY MIASTKOWO

z dnia 15 października 2026 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miastkowo na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2026 r. poz. 662, 912) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292, 1907, z 2025 r. poz. 537, 1168, 1673, z 2026 r. poz. 483, 875), uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miastkowo na lata 2026 – 2029", zaopiniowany pozytywnie przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie niniejszej uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady

Jakub Zaraś

Załącznik do Uchwały
NR XXV/165/26 Rady Gminy Miastkowo
z dnia 15 października 2026 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTKOWO NA LATA 2026-2029

Spis treści

1. Wstęp 4
2. Podstawa prawna opracowania programu 5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce 6
3.1. Konstytucyjne podstawy ochrony dziedzictwa 6
3.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - podstawowe pojęcia i zakres regulacji ..6
3.3. Organy ochrony zabytków i kompetencje 6
3.4. Formy ochrony zabytków 7
3.5. Gminna ewidencja zabytków 7
3.6. Ochrona zabytków w procesie inwestycyjnym i planowaniu przestrzennym 7
3.7. Finansowanie i instrumenty wsparcia 7
3.8. Znaczenie uwarunkowań prawnych dla gminy Miastkowo 8
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 9
4.1. Dokumenty poziomu krajowego 9
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 9
4.1.2. Inne krajowe uwarunkowania strategiczne 9
4.2. Dokumenty poziomu województwa i powiatu 10
4.2.1. Dokumenty województwa podlaskiego 10
4.2.2. Dokumenty poziomu powiatowego 10
4.2.3. Wnioski dla gminnego programu opieki nad zabytkami 10
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego 12
5.1. Relacje programu z dokumentami gminy (analiza dokumentów programowych) 12
5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego 12
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego 13
5.1.3. Wnioski z analizy dokumentów gminnych 13
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego 14
5.2.1. Krajobraz kulturowy i historyczne układy osadnicze 14
5.2.2. Zespoły dworsko-parkowe i zabudowa folwarczna 14
5.2.3. Architektura sakralna, cmentarze i miejsca pamięci 15
5.2.4. Zabudowa mieszkalna, gospodarcza i techniczna 15
5.2.5. Dziedzictwo archeologiczne 16
5.2.6. Stan zachowania i główne problemy ochrony 17
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony 17

5.4. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków 18
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy 19
6. Ocena stanu dziedzictwa. Analiza szans i zagrożeń 27
7. Założenia programowe 30
7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami 30
7.2. Kierunki działań i zadania programu 30
7.3. Zasady wdrażania programu 32
8. Instrumentarium realizacji programu 34
8.1. Instrumenty prawne i planistyczne 34
8.2. Instrumenty organizacyjne i koordynacyjne 34
8.3. Instrumenty finansowe 35
8.4. Instrumenty informacyjne, edukacyjne i promocyjne 35
8.5. Instrumenty kontrolne i monitoring 35
9. Zasady oceny realizacji programu 36
10. Źródła finansowania programu 38
10.1. Środki własne gminy 38
10.2. Dotacje z budżetu państwa i środki krajowych instytucji ochrony dziedzictwa 38
10.3. Środki jednostek samorządu terytorialnego 39
10.4. Fundusze europejskie i inne środki zagraniczne 39
10.5. Inne źródła finansowania 40
10.6. Zasady postępowania przy pozyskiwaniu środków 40
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków 41
Aneks 1. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Miastkowo 43
Aneks 2. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Miastkowo 46

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miastkowo na lata 2026-2029 jest dokumentem planistycznym służącym prowadzeniu spójnej polityki samorządu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz opieki nad zabytkami. Program wyznacza kierunki działań gminy na okres czteroletni, porządkuje cele, wskazuje podstawowe narzędzia realizacji i tworzy ramy dla współpracy samorządu z właścicielami zabytków, mieszkańcami, instytucjami kultury i organami ochrony zabytków.

Potrzeba opracowania programu wynika zarówno z obowiązku ustawowego, jak i z rzeczywistych potrzeb lokalnych. Na obszarze gminy Miastkowo zachowały się obiekty o zróżnicowanym charakterze i metryce: obiekty sakralne, założenia dworsko-parkowe, budynki mieszkalne i gospodarcze, miejsca pamięci, cmentarze oraz stanowiska archeologiczne. Zasób ten współtworzy krajobraz kulturowy gminy i stanowi ważny element jej tożsamości historycznej.

Program ma charakter praktyczny. Jego zadaniem nie jest wyłącznie opisanie zasobu zabytkowego, lecz także wskazanie działań, które mogą przyczynić się do poprawy stanu zachowania zabytków, lepszego uwzględniania problematyki ochrony dziedzictwa w dokumentach gminnych, porządkowania informacji o zasobie, wzmacniania świadomości mieszkańców oraz wykorzystania dziedzictwa kulturowego jako czynnika rozwoju społecznego, edukacyjnego i promocyjnego.

Przy opracowaniu niniejszego programu wykorzystano w szczególności: dotychczasowy gminny program opieki nad zabytkami Gminy Miastkowo na lata 2021-2024, aktualny wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz karty adresowe zabytków sporządzone dla obiektów z terenu gminy. Materiały te pozwalają na aktualizację opisu zasobu, wskazanie najważniejszych problemów ochrony oraz przygotowanie założeń programowych dostosowanych do lokalnej skali i możliwości działania gminy.

Adresatami programu są przede wszystkim mieszkańcy gminy, właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, organy gminy, jednostki organizacyjne samorządu, instytucje kultury i edukacji oraz partnerzy zewnętrzni uczestniczący w przedsięwzięciach związanych z ochroną dziedzictwa. Program stanowi także punkt odniesienia dla kolejnych sprawozdań z realizacji działań oraz dla opracowania następnego programu na kolejną perspektywę.

2. Podstawa prawna opracowania programu

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miastkowo na lata 2026-2029 stanowi przede wszystkim art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z tą ustawą wójt sporządza gminny program opieki nad zabytkami na okres czterech lat, a program po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmowany jest uchwałą rady gminy i ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Program sporządzany jest przez Wójta Gminy Miastkowo i przyjmowany przez Radę Gminy Miastkowo. W zakresie kompetencji organów gminy podstawę działania stanowią także przepisy ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, określające zadania własne gminy, w tym zadania związane z kulturą oraz ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Przy opracowaniu programu uwzględnia się również przepisy i dokumenty powiązane, w szczególności odnoszące się do planowania i zagospodarowania przestrzennego, prawa budowlanego, ochrony przyrody, gospodarki nieruchomościami, finansów publicznych oraz zasad udzielania dotacji na prace przy zabytkach. Znaczenie mają również przepisy regulujące prowadzenie gminnej ewidencji zabytków oraz postępowanie przy zabytkach archeologicznych.

Niniejszy dokument stanowi kontynuację polityki ochrony dziedzictwa prowadzonej w gminie w poprzedniej perspektywie programowej, przy jednoczesnym dostosowaniu treści programu do aktualnych uwarunkowań prawnych, dokumentów nadrzędnych oraz stanu zasobu ujętego w gminnej ewidencji zabytków.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce opiera się na systemie instrumentów prawnych, organizacyjnych i finansowych. Z punktu widzenia gminy istotne jest powiązanie wymogów ochrony prawnej z planowaniem przestrzennym, prowadzeniem gminnej ewidencji zabytków, współpracą z właścicielami obiektów oraz inicjowaniem działań służących zachowaniu wartości historycznych, artystycznych i naukowych.

3.1. Konstytucyjne podstawy ochrony dziedzictwa

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej wskazuje na obowiązek strzeżenia dziedzictwa narodowego oraz tworzenia warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury. Dla programu gminnego oznacza to konieczność łączenia ochrony materialnej zabytków z działaniami edukacyjnymi, informacyjnymi i promocyjnymi, służącymi budowaniu lokalnej tożsamości i odpowiedzialności za wspólne dziedzictwo.

3.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - podstawowe pojęcia i zakres regulacji

Najważniejszym aktem prawnym w omawianym zakresie jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa definiuje pojęcia zabytku, zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego, określa formy ochrony zabytków, wskazuje zadania organów administracji publicznej oraz obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków.

Ustawa rozróżnia pojęcie ochrony zabytków, rozumianej jako działania organów administracji publicznej, oraz opieki nad zabytkami, rozumianej jako działania właściciela lub posiadacza zabytku. W praktyce programu gminnego ma to znaczenie zasadnicze, ponieważ część działań gminy dotyczy obowiązków publicznych, a część ma charakter wspierający, informacyjny, koordynacyjny lub partnerski wobec podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne obiekty.

3.3. Organy ochrony zabytków i kompetencje

W systemie ochrony zabytków uczestniczą organy administracji rządowej i samorządowej. Na szczeblu krajowym kluczową rolę odgrywa Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalny Konserwator Zabytków. Na poziomie województwa podstawowe znaczenie ma Wojewódzki Konserwator Zabytków, prowadzący rejestr zabytków oraz wydający decyzje i pozwolenia konserwatorskie. Na poziomie gminy istotne są zadania związane z prowadzeniem GEZ,

uwzględnianiem ochrony dziedzictwa w dokumentach planistycznych, gospodarowaniem mieniem komunalnym oraz inicjowaniem działań służących zachowaniu i upowszechnianiu lokalnego dziedzictwa.

3.4. Formy ochrony zabytków

Do ustawowych form ochrony zabytków należą w szczególności: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach administracyjnych. Z punktu widzenia gminy Miastkowo szczególnie istotne znaczenie mają obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty i stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

3.5. Gminna ewidencja zabytków

Gminna ewidencja zabytków jest podstawowym narzędziem identyfikacji zasobu zabytkowego na poziomie lokalnym. Obejmuje ona zabytki nieruchome oraz stanowiska archeologiczne, a jej prowadzenie należy do zadań gminy. Ewidencja ta stanowi istotny punkt odniesienia dla działań planistycznych, opiniowania zamierzeń inwestycyjnych, ochrony krajobrazu kulturowego oraz monitorowania zmian zachodzących w zasobie zabytkowym.

GEZ ma charakter zbioru otwartego, co oznacza potrzebę jego bieżącej aktualizacji wraz ze zmianami stanu zachowania obiektów, ustaleniami konserwatorskimi oraz rozpoznaniem nowych wartości zabytkowych. W programie gminnym kwestia aktualizacji i porządkowania GEZ stanowi jedno z ważniejszych zagadnień praktycznych.

3.6. Ochrona zabytków w procesie inwestycyjnym i planowaniu przestrzennym

Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być uwzględniana w polityce przestrzennej gminy, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz - w razie potrzeby - w decyzjach o warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego. Znaczenie mają także przepisy prawa budowlanego, które w przypadku robót prowadzonych przy obiektach zabytkowych wymagają uwzględnienia szczególnych procedur, uzgodnień i pozwoleń.

Dla gminy oznacza to konieczność zapewnienia spójności pomiędzy dokumentami planistycznymi a danymi z gminnej ewidencji zabytków, ochroną układów przestrzennych, ekspozycji zabytków, historycznej zieleni oraz stanowisk archeologicznych.

3.7. Finansowanie i instrumenty wsparcia

System ochrony zabytków przewiduje możliwość finansowania prac przy zabytkach z różnych źródeł, w tym z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, programów ministra właściwego do

spraw kultury, środków wojewódzkiego konserwatora zabytków, funduszy europejskich, programów celowych i innych mechanizmów wsparcia. Znaczenie mają również działania pośrednie, takie jak finansowanie dokumentacji, prac przygotowawczych, badań, działań edukacyjnych i promocyjnych.

3.8. Znaczenie uwarunkowań prawnych dla gminy Miastkowo

Dla Gminy Miastkowo uwarunkowania prawne oznaczają przede wszystkim obowiązek prowadzenia aktualnej ewidencji zabytków, uwzględniania ochrony dziedzictwa w polityce przestrzennej, współpracy z organami ochrony zabytków oraz wspierania działań służących zachowaniu cennych obiektów i miejsc pamięci. Równocześnie przepisy tworzą podstawę do podejmowania działań edukacyjnych, promocyjnych i organizacyjnych, które - przy stosunkowo ograniczonych środkach inwestycyjnych - mogą realnie wzmacniać system opieki nad zabytkami na poziomie lokalnym.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny program opieki nad zabytkami powinien pozostawać w zgodzie z dokumentami strategicznymi i programowymi szczebla krajowego, wojewódzkiego oraz - w odpowiednim zakresie - powiatowego. Nie powiela on ustaleń dokumentów nadrzędnych, lecz przekłada ich cele i kierunki na zadania możliwe do realizacji na poziomie lokalnym. Dla Gminy Miastkowo szczególne znaczenie mają dokumenty odnoszące się do ochrony zabytków, rozwoju kultury, polityki przestrzennej oraz wzmacniania tożsamości regionalnej.

4.1. Dokumenty poziomu krajowego

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Podstawowym dokumentem strategicznym na poziomie państwa pozostaje krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026. Dokument ten wyznacza cele administracji rządowej i podległych jej instytucji w zakresie ochrony zabytków oraz wskazuje środki służące realizacji tych celów.

W programie krajowym szczególny nacisk położono na ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, cyfryzację i podnoszenie jakości postępowań administracyjnych, rozwój nowych technologii w ochronie zabytków, edukację i podnoszenie świadomości społecznej oraz wzmacnianie narzędzi ochrony wobec zmian klimatycznych. Z punktu widzenia gminy oznacza to potrzebę konsekwentnego prowadzenia i aktualizacji GEZ, wykorzystywania danych cyfrowych, rozwijania działań edukacyjnych i informacyjnych oraz poszukiwania narzędzi zwiększających bezpieczeństwo i odporność zasobu zabytkowego.

Założenia te są istotne dla Gminy Miastkowo także dlatego, że odnoszą się zarówno do zabytków architektury i krajobrazu kulturowego, jak i do dziedzictwa archeologicznego. Program krajowy wzmacnia więc kierunek działań polegający na porządkowaniu danych o zasobie, współpracy z organami ochrony zabytków oraz rozwijaniu lokalnej świadomości dziedzictwa.

4.1.2. Inne krajowe uwarunkowania strategiczne

Poza dokumentem sektorowym dotyczącym zabytków znaczenie mają również krajowe dokumenty i regulacje odnoszące się do planowania przestrzennego, rozwoju kultury, ochrony krajobrazu, adaptacji do zmian klimatu oraz cyfryzacji administracji publicznej. Z perspektywy gminy ważne jest zwłaszcza to, aby działania związane z dziedzictwem nie były traktowane

w oderwaniu od polityki przestrzennej, oferty kulturalnej i rozwoju lokalnego, lecz stanowiły ich integralny element.

4.2. Dokumenty poziomu województwa i powiatu

4.2.1. Dokumenty województwa podlaskiego

Na poziomie województwa podlaskiego szczególne znaczenie mają w szczególności: strategia rozwoju Województwa Podlaskiego 2030, dokumenty polityki przestrzennej województwa oraz dokumenty sektorowe dotyczące kultury i dziedzictwa. Ich wspólnym mianownikiem jest traktowanie dziedzictwa kulturowego jako jednego z czynników budowania tożsamości regionu, wzmacniania atrakcyjności turystycznej i poprawy jakości przestrzeni.

Z perspektywy Gminy Miastkowo dokumenty wojewódzkie wskazują przede wszystkim na potrzebę: ochrony krajobrazu kulturowego i historycznych układów osadniczych, poprawy stanu zachowania zabytków, rozwijania systemów informacji o zasobie, wspierania edukacji regionalnej oraz podejmowania współpracy partnerskiej przy przedsięwzięciach promocyjnych i konserwatorskich. Kierunki te są w pełni zbieżne z zakładanymi celami programu gminnego.

Istotne znaczenie ma również współpraca z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz z instytucjami wsparcia merytorycznego, w tym z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Na etapie realizacji programu współpraca ta powinna dotyczyć przede wszystkim aktualizacji GEZ, opiniowania rozwiązań planistycznych, przygotowania dokumentacji, nadzorów archeologicznych oraz wymiany informacji o stanie zachowania zasobu.

4.2.2. Dokumenty poziomu powiatowego

Na poziomie powiatu łomżyńskiego znaczenie mają dokumenty rozwojowe i planistyczne odnoszące się do rozwoju społeczno-gospodarczego, turystyki, infrastruktury, promocji oraz ochrony dziedzictwa. Dla Gminy Miastkowo ważne jest zachowanie spójności działań zwłaszcza w tych obszarach, które przekraczają granice administracyjne gminy: ochrony krajobrazu, miejsc pamięci, dziedzictwa archeologicznego oraz lokalnych produktów turystyczno-kulturowych.

Program gminny powinien pozostawać otwarty na współpracę z powiatem przy projektach edukacyjnych, promocyjnych i inwestycyjnych, a także przy działaniach zmierzających do pozyskiwania finansowania zewnętrznego dla zabytków i miejsc pamięci z terenu gminy.

4.2.3. Wnioski dla gminnego programu opieki nad zabytkami

Analiza dokumentów nadrzędnych prowadzi do wniosku, że gminny program opieki nad zabytkami gminy Miastkowo powinien koncentrować się na działaniach możliwych do

systematycznego prowadzenia na poziomie lokalnym: aktualizacji i porządkowaniu ewidencji, uwzględnianiu dziedzictwa w planowaniu przestrzennym, wspieraniu działań opiekuńczych przy obiektach o największym znaczeniu, ochronie miejsc pamięci, upowszechnianiu wiedzy o lokalnej historii oraz rozwijaniu współpracy instytucjonalnej.

Jednocześnie, z uwagi na zmienność dokumentów strategicznych i programowych wyższych szczebli, w okresie obowiązywania niniejszego programu należy przewidzieć bieżącą weryfikację zgodności podejmowanych działań z aktualnymi dokumentami krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi oraz uwzględnianie ewentualnych zmian w kolejnych sprawozdaniach z realizacji programu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Rozdział obejmuje analizę dokumentów gminnych mających znaczenie dla ochrony zabytków oraz syntetyczną charakterystykę lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego. W przeciwieństwie do uwarunkowań zewnętrznych, które wyznaczają ogólne ramy polityki ochrony zabytków, uwarunkowania wewnętrzne odnoszą się bezpośrednio do realiów Gminy Miastkowo: obowiązujących dokumentów planistycznych, aktualnej gminnej ewidencji zabytków, rozpoznanego zasobu zabytków nieruchomych i archeologicznych oraz ich stanu zachowania.

5.1. Relacje programu z dokumentami gminy (analiza dokumentów programowych)

5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie Gminy Miastkowo obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego wskazane już w poprzednim programie opieki nad zabytkami, w tym w szczególności plany obejmujące obręb Gałkówka, odcinek trasy linii elektroenergetycznej 400 kV Narew - Ostrołęka oraz tereny wsi Zaruzie z częścią administracyjną wsi Sosnowiec, Drogoszewo, Miastkowo i Korytki Leśne. W dokumentach tych ochrona dziedzictwa kulturowego realizowana jest przede wszystkim poprzez ustalenia dotyczące przeznaczenia terenów, zasad kształtowania zabudowy, ochrony stanowisk archeologicznych oraz ograniczeń w zagospodarowaniu terenów o wartościach kulturowych.

Znaczenie planów miejscowych dla ochrony zabytków polega na tym, że pozwalają one przenieść postulaty ochrony konserwatorskiej na poziom prawa miejscowego. Dotyczy to zwłaszcza historycznych układów przestrzennych, zespołów dworsko-parkowych, cmentarzy i miejsc pamięci, a także ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych. W praktyce planistycznej gminy szczególnie ważne jest unikanie działań, które mogłyby prowadzić do zatarcia historycznego rozplanowania miejscowości, osłabienia dominant krajobrazowych, niekontrolowanego dogęszczania zabudowy w sąsiedztwie zabytków lub degradacji zieleni historycznej.

Niezależnie od obowiązujących zapisów planów miejscowych, każdorazowo należy uwzględniać aktualny stan ochrony wynikający z wpisu do rejestru zabytków, ujęcia obiektu lub obszaru w gminnej ewidencji zabytków oraz przepisów dotyczących ochrony archeologicznej. W przypadku inwestycji dotyczących obiektów ujętych w ewidencji lub położonych w ich otoczeniu konieczna jest ścisła współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz analiza wpływu inwestycji na substancję zabytkową, wartości krajobrazowe i historyczne relacje przestrzenne.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miastkowo zostało uchwalone uchwałą Nr 67/XI/99 Rady Gminy w Miastkowie z dnia 9 grudnia 1999 r., a następnie zmienione uchwałami Nr VIII/52/2011 z dnia 18 listopada 2011 r. oraz Nr XX/107/2017 z dnia 30 marca 2017 r. Zgodnie z informacją przyjętą do opracowania niniejszego programu, w okresie późniejszym nie przyjęto nowszego studium ani planu ogólnego, dlatego wskazane dokumenty zachowują znaczenie jako podstawowy punkt odniesienia dla polityki przestrzennej gminy.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego najistotniejsze pozostają zapisy odnoszące się do zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ochrony obiektów ujętych w ewidencji zabytków, ochrony zespołów dworsko-parkowych, historycznego układu przestrzennego Miastkowa, cmentarzy i mogił historycznych oraz do uwzględniania stanowisk archeologicznych przy zagospodarowaniu terenów. W praktyce oznacza to potrzebę zachowania historycznych układów dróg i parcelacji, ochrony starodrzewu i kompozycji zieleni, dostosowania nowych obiektów do skali i charakteru historycznej zabudowy oraz eliminowania obiektów kolidujących widokowo z zabytkami.

Studium nie zastępuje instrumentów ochrony konserwatorskiej, ale porządkuje politykę przestrzenną gminy i wskazuje kierunki, które powinny być rozwijane w kolejnych dokumentach planistycznych. Z punktu widzenia programu opieki nad zabytkami ważne jest, aby przyszłe aktualizacje dokumentów planistycznych gminy zachowywały spójność z gminną ewidencją zabytków, wzmacniały ochronę historycznych układów osadniczych oraz uwzględniały potrzebę ochrony krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego.

5.1.3. Wnioski z analizy dokumentów gminnych

Analiza dokumentów gminnych prowadzi do wniosku, że Gmina Miastkowo dysponuje podstawowymi narzędziami planistycznymi umożliwiającymi ochronę dziedzictwa kulturowego, jednak skuteczność tej ochrony zależy od ich konsekwentnego stosowania oraz bieżącej aktualizacji danych ewidencyjnych. Szczególne znaczenie ma łączenie ustaleń planistycznych z praktyką uzgodnień konserwatorskich i z oceną wpływu nowych inwestycji na historyczny krajobraz poszczególnych miejscowości.

W kolejnych latach obowiązywania programu należy dążyć do tego, aby problematyka ochrony zabytków była wyraźnie obecna w dokumentach planistycznych, inwestycyjnych i promocyjnych gminy. Dotyczy to zwłaszcza historycznego układu Miastkowa, zespołów dworsko-parkowych

w Tarnowie i Drogoszewie, cmentarzy wojennych i miejsc pamięci oraz zabudowy drewnianej zachowanej w Łubach-Kurkach.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego

Dziedzictwo kulturowe Gminy Miastkowo ma charakter zróżnicowany i obejmuje zarówno obiekty architektury sakralnej, rezydencjonalnej, gospodarczej i mieszkalnej, jak również cmentarze, miejsca pamięci, historyczne układy przestrzenne oraz stanowiska archeologiczne. Zasób ten odzwierciedla wielowiekowy rozwój osadnictwa na pograniczu Mazowsza i Kurpiowszczyzny, przemiany własności ziemskiej, rozwój gospodarki folwarcznej oraz doświadczenia wojen XIX i XX wieku.

Szczególnie istotne dla krajobrazu kulturowego gminy są: historyczne centrum Miastkowa z kościołem parafialnym i dawnym cmentarzem, zespoły dworsko-parkowe w Tarnowie i Drogoszewie wraz z zabudową folwarczną, zespół młyna w Bartkowiźnie-Rybakach, cmentarze wojenne i mogiły z okresu wojen oraz relikty tradycyjnej zabudowy drewnianej w Łubach-Kurkach. Odrębną i bardzo ważną warstwę dziedzictwa stanowią stanowiska archeologiczne, świadczące o długotrwałym osadnictwie na terenie gminy.

5.2.1. Krajobraz kulturowy i historyczne układy osadnicze

Najbardziej czytelnym układem historycznym na terenie gminy pozostaje Miastkowo, którego rozwój jako wsi o dawnej metryce książęcej sięga początku XV wieku. Zachowany układ przestrzenny obejmuje centralną część miejscowości z kościołem parafialnym, dawnym cmentarzem przykościelnym i zabudową rozlokowaną wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych. Wartość tego układu wynika nie tylko z wieku założenia, ale przede wszystkim z zachowania tradycyjnej relacji pomiędzy dominantą sakralną, przebiegiem dróg, historyczną zabudową i przestrzenią publiczną.

Krajobraz kulturowy gminy tworzą również historyczne wsie o zachowanych elementach dawnego rozplanowania oraz czytelnych relacjach pomiędzy siedliskiem, drogą, zielenią i otwartym krajobrazem rolniczym. W praktyce ochrony oznacza to potrzebę zachowania skali zabudowy, tradycyjnych linii rozgraniczających, osi widokowych oraz ograniczania przekształceń zacierających lokalny charakter miejscowości.

5.2.2. Zespoły dworsko-parkowe i zabudowa folwarczna

Do najcenniejszych elementów zasobu należą założenia rezydencjonalno-folwarczne w Tarnowie i Drogoszewie. Zespół w Tarnowie ma szczególną rangę ze względu na zachowaną grupę obiektów wpisanych do rejestru zabytków: dwór, oficynę, spichlerz, park krajobrazowy oraz sześciorak. Mimo przekształceń funkcjonalnych zachowany układ przestrzenny nadal pozwala odczytać dawną

strukturę majątku ziemskiego. Dwór, restaurowany w czasach współczesnych, zachował reprezentacyjny charakter; park i zabudowa towarzysząca budują wartość krajobrazową całego założenia. Najsłabszym ogniwem pozostaje spichlerz, odnotowany w karcie jako obiekt w ruinie, co wskazuje na potrzebę stałego monitoringu i zabezpieczenia przed dalszą degradacją.

Zespół dworsko-parkowy w Drogoszewie, choć nie jest w całości objęty wpisem do rejestru, przedstawia znaczną wartość historyczną i przestrzenną jako relikt dawnego majątku ziemskiego. Zachowały się tu ważne elementy dawnego folwarku, w tym spichlerz wpisany do rejestru zabytków, gorzelnia, obora oraz czytelne relacje pomiędzy częścią rezydencjonalną, gospodarczą i zielenią parkową. Zespół ten wymaga ochrony całościowej, ponieważ jego wartości wynikają nie tylko z pojedynczych budynków, lecz także z historycznych powiązań przestrzennych i funkcjonalnych.

5.2.3. Architektura sakralna, cmentarze i miejsca pamięci

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Różańcowej w Miastkowie jest najważniejszą dominantą architektoniczną gminy i jednym z jej podstawowych znaków tożsamości. Wartość obiektu wynika z ciągłości tradycji parafialnej sięgającej XV wieku, czytelnej i harmonijnej bryły świątyni oraz roli, jaką kościół odgrywa w historycznym układzie miejscowości. Z kościołem powiązany jest dawny cmentarz przykościelny, a w szerszym ujęciu także cmentarz rzymskokatolicki z kaplicą grobową Grochowskich przy ul. Cmentarnej.

Bardzo ważną grupę zabytków stanowią cmentarze wojenne i miejsca pamięci: cmentarz wojenny z 1920 r. w Czartorii, cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej w Nowosiedlinach, cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej w Sosnowcu, mogiła ludności żydowskiej z czasów II wojny światowej w Tarnowie oraz cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z czasów II wojny światowej w Zaruziu. Obiekty te mają szczególną wartość historyczną, emocjonalną i edukacyjną. Ich ochrona wymaga nie tylko utrzymania porządku i zieleni, ale także dbałości o czytelność kompozycji, zachowanie nagrobków i znaków pamięci oraz odpowiednie upowszechnianie wiedzy o ich znaczeniu.

5.2.4. Zabudowa mieszkalna, gospodarcza i techniczna

Ważnym składnikiem dziedzictwa gminy są obiekty związane z codziennym życiem mieszkańców, dawną gospodarką wiejską oraz historyczną infrastrukturą komunikacyjną. Na szczególną uwagę zasługuje zespół młyna wodnego, później elektrycznego, w Bartkowiźnie-Rybakach, stanowiący cenne świadectwo lokalnego młynarstwa oraz przemian technologicznych. Wyjątkową rangę posiada także **dom dróżnika w Miastkowie**, wzniesiony w latach 1826–1828 według typowego projektu, w związku z wytyczeniem nowego traktu petersburskiego. Jest to jeden z najstarszych i

najcenniejszych zachowanych obiektów związanych z historycznym systemem komunikacyjnym miejscowości, a zarazem czytelne świadectwo jej rozwoju przy ważnym szlaku łączącym Mazowsze z Prusami, Litwą i Rusią. Klasycystyczna forma budynku, z charakterystyczną trójosiową elewacją frontową, pozornym ryzalitem, wejściem ujętym półkolumnami toskańskimi, boniowaniem naroży i fryzem kostkowym, nadaje mu dodatkową wartość architektoniczną.

Znaczenie domu dróżnika podnosi również fakt, że obiekt został w ostatnim czasie starannie odnowiony i odzyskał reprezentacyjny charakter. Przeprowadzone prace wyeksponowały historyczne podziały i detal elewacji oraz przywróciły budynkowi właściwą rangę w przestrzeni Miastkowa. Jest to szczególnie cenny przykład skutecznej ochrony i rewaloryzacji lokalnego zabytku – obiektu niewielkiego skalą, lecz istotnego dla tożsamości miejscowości i pamięci o jej komunikacyjnej przeszłości. Jego obecny stan pokazuje, że właściwie przeprowadzony remont może nie tylko zabezpieczyć substancję zabytkową, ale również przywrócić historycznemu budynkowi znaczenie w krajobrazie współczesnej miejscowości. Istotnym elementem dziedzictwa gminy pozostają ponadto budynki drewniane i gospodarcze w Łubach-Kurkach, zachowujące cechy tradycyjnej architektury wiejskiej regionu.

Zabudowa drewniana jest szczególnie narażona na przekształcenia materiałowe, termomodernizacje prowadzone bez poszanowania pierwotnej formy, wymianę stolarki i pokryć dachowych oraz utratę oryginalnego detalu. Z tego względu obiekty w Łubach-Kurkach, choć skromniejsze od zabytków rejestrowych, powinny być traktowane jako ważny element lokalnej tożsamości i krajobrazu kulturowego, wymagający dokumentowania, monitorowania i popularyzacji.

5.2.5. Dziedzictwo archeologiczne

Na terenie Gminy Miastkowo rozpoznano 76 stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Występują one przede wszystkim w rejonie Miastkowa, Podosia i Tarnowa, ale są obecne również w innych miejscowościach gminy. Zasób ten potwierdza ciągłość i intensywność osadnictwa od pradziejów po czasy nowożytne.

W ewidencji dominują ślady osadnictwa oraz osady datowane na średniowiecze i okres nowożytny, ale występują również stanowiska starsze, związane z epoką kamienia, neolitem, epoką brązu, kulturą przeworską i okresem wpływów rzymskich. Oznacza to konieczność ostrożnego prowadzenia inwestycji ziemnych, właściwego ujmowania stanowisk archeologicznych w dokumentach planistycznych oraz współpracy z organami ochrony zabytków na etapie przygotowania inwestycji.

5.2.6. Stan zachowania i główne problemy ochrony

Stan zachowania zasobu zabytkowego gminy jest zróżnicowany. Część najważniejszych obiektów rejestrowych zachowuje dobrą czytelność wartości historycznych i architektonicznych, czego przykładem są kościół parafialny w Miastkowie, kaplica grobowa Grochowskich czy restaurowany dwór w Tarnowie. Pozytywnym przykładem działań na rzecz ochrony dziedzictwa jest również dom dróżnika w Miastkowie, który w ostatnim czasie został poddany kompleksowemu remontowi. Prace objęły odnowienie elewacji, uporządkowanie i wyeksponowanie historycznego detalu architektonicznego oraz poprawę ogólnego stanu technicznego i estetycznego obiektu. Dzięki przeprowadzonym zabiegom dróżniczówka odzyskała reprezentacyjny charakter i stała się jednym z najlepiej wyeksponowanych przykładów skutecznej rewaloryzacji zabytku na terenie gminy. Jednocześnie w zasobie występują obiekty wymagające stałego nadzoru, prac zabezpieczających lub uporządkowania otoczenia - dotyczy to zwłaszcza części zabudowy folwarcznej, obiektów drewnianych oraz cmentarzy i miejsc pamięci, gdzie zagrożeniem bywa sukcesja roślinności, zaniedbanie małej architektury i zacieranie historycznej kompozycji.

Do głównych problemów ochrony dziedzictwa w gminie należą: postępujące zużycie techniczne części zabudowy historycznej, presja modernizacyjna prowadząca do utraty autentyzmu materiałowego i detalu, rozproszenie własności, ograniczone środki finansowe właścicieli, ryzyko degradacji zieleni historycznej oraz niewystarczająca ekspozycja i promocja mniej znanych obiektów. Przykład odnowionej dróżniczówki pokazuje jednak, że właściwie zaplanowane i przeprowadzone prace remontowo-konserwatorskie mogą skutecznie przywracać zabytkom ich wartości architektoniczne i historyczne oraz wzmacniać ich obecność w przestrzeni miejscowości. W przypadku dziedzictwa archeologicznego podstawowym zagrożeniem są niekontrolowane roboty ziemne oraz niewystarczające uwzględnianie stanowisk w procesach inwestycyjnych.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie Gminy Miastkowo podstawową formą indywidualnej ochrony prawnej jest wpis do rejestru zabytków. W zasobie ujętym w gminnej ewidencji zabytków znajduje się czternaście obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Tworzą one zasadniczy trzon zasobu o najwyższej randze konserwatorskiej i obejmują przede wszystkim obiekty sakralne, cmentarze, miejsca pamięci oraz najcenniejsze elementy zespołu dworsko-parkowego w Tarnowie, dom dróżnika w Miastkowie i pojedyncze obiekty w innych miejscowościach.

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru
Czartoria	cmentarz wojenny z 1920 r.	A-430 z 30.12.1991 r.
Drogoszewo	spichlerz murowany w zespole dworsko-parkowym	A-507 z 29.11.1993 r.
Miastkowo	kościół parafialny pw. Matki Boskiej Różańcowej	54 z 28.04.1980 r.
Miastkowo	cmentarz rzymskokatolicki z ogrodzeniem i bramą	301 z 11.06.1987 r.
Miastkowo	kaplica grobowa Grochowskich	A-301 z 11.06.1987 r.
Miastkowo	dom dróżnika	A-286 z 4.06.1987 r.
Nowosiedliny	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	A-414 z 30.12.1994 r.
Tarnowo	dwór murowany w zespole dworsko-parkowym	184 z 16.02.1982 r.
Tarnowo	oficyna murowana w zespole dworsko-parkowym	185 z 16.02.1982 r.
Tarnowo	spichlerz murowany w zespole dworsko-parkowym	186 z 16.02.1982 r.
Tarnowo	park krajobrazowy w zespole dworsko-parkowym	179 z 27.07.1981 r.
Tarnowo	sześciorak w zespole dworsko-parkowym, obecnie budynek mieszkalny	187 z 16.02.1982 r.
Tarnowo	mogiła ludności żydowskiej z czasów II wojny światowej	A-424 z 30.12.1991 r.
Zaruzie	cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z czasów II wojny światowej	A-420 z 30.12.1991 r.

Oprócz wpisu do rejestru zabytków ochrona zasobu realizowana jest również poprzez ujęcie obiektów i stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków oraz poprzez odpowiednie ustalenia dokumentów planistycznych. W odniesieniu do historycznego układu Miastkowa, zespołów folwarcznych, cmentarzy oraz stanowisk archeologicznych szczególne znaczenie ma ochrona relacji przestrzennych i krajobrazowych, których nie da się sprowadzić wyłącznie do ochrony pojedynczych budynków.

5.4. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Aktualna gminna ewidencja zabytków Gminy Miastkowo obejmuje 26 obiektów nieruchomych oraz 76 stanowisk archeologicznych. Jest to zasób zróżnicowany pod względem rodzaju, datowania i stanu zachowania. Obejmuje zarówno zabytki o najwyższej randze konserwatorskiej, wpisane do

rejestru zabytków, jak i obiekty cenne przede wszystkim z punktu widzenia lokalnej historii, tradycyjnego krajobrazu i tożsamości kulturowej mieszkańców.

Kategoria zasobu	Liczba	Uwagi
Obiekty nieruchome w GEZ	26	w tym 14 obiektów wpisanych do rejestru zabytków
Stanowiska archeologiczne w GEZ	76	najwięcej w rejonie Podosia, Miastkowa i Tarnowa
Miejscowości z obiektami GEZ	9	Bartkowizna-Rybaki, Czartoria, Drogoszewo, Łuby Kurki, Miastkowo, Nowosiedliny, Sosnowiec, Tarnowo, Zaruzie

W strukturze zasobu wyróżniają się zespoły i obiekty o różnym charakterze: obiekty sakralne i sepulkralne, zespoły dworsko-parkowe i folwarczne, budynki mieszkalne i gospodarcze, obiekty techniki oraz historyczny układ przestrzenny. Rozmieszczenie zabytków pokazuje, że najważniejsze skupiska wartości kulturowych znajdują się w Miastkowie, Tarnowie, Drogoszewie i Łubach-Kurkach, natomiast istotną, rozproszoną grupę stanowią cmentarze i miejsca pamięci.

Gminna ewidencja zabytków powinna być traktowana jako narzędzie żywe, wymagające dalszej aktualizacji opisów, dokumentacji fotograficznej i informacji o stanie zachowania. W przypadku części obiektów zasadne będzie w kolejnych latach uzupełnienie danych o informacje dotyczące przekształceń, zagrożeń, aktualnego użytkowania oraz zakresu niezbędnych działań konserwatorskich.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Za zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Miastkowo należy uznać przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz zespoły i układy, które odgrywają kluczową rolę w budowaniu lokalnej tożsamości i rozpoznawalności gminy. O ich znaczeniu decydują łącznie wartości historyczne, architektoniczne, przestrzenne, krajobrazowe, społeczne i symboliczne.

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Różańcowej w Miastkowie. Murowana świątynia wzniesiona w latach 1862-1863, z wieżą ukończoną w 1874 r., stanowi najważniejszą dominantę historycznego Miastkowa i kontynuuje bardzo dawną tradycję sakralną tego miejsca. Obiekt reprezentuje architekturę neogotycką i zachował wysokie wartości historyczne, architektoniczne oraz krajobrazowe.

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Różańcowej w Miastkowie

Cmentarz rzymskokatolicki w Miastkowie z kaplicą grobową Grochowskich. Nekropolia założona na przełomie XVIII i XIX w. zachowała czytelny układ przestrzenny z alejami, kwaterami, ogrodzeniem i bramą z XIX w. Jej centralnym akcentem jest neogotycka kaplica grobowa Grochowskich z około 1885 r., stanowiąca cenny przykład architektury sepulkralnej i ważny element lokalnej pamięci historycznej.

Cmentarz rzymskokatolicki w Miastkowie z kaplicą grobową Grochowskich

Zespół dworsko-parkowy w Tarnowie wraz z zabudową towarzyszącą. Założenie obejmuje klasycystyczny dwór z 4 ćwierci XVIII w., park o starszej metryce oraz budynki folwarczne, w tym oficynę i spichlerz. Jest to jedno z najcenniejszych założeń rezydencjonalno-gospodarczych na terenie gminy, dokumentujące dzieje miejscowej własności ziemskiej i przemiany dawnej siedziby dworskiej.

Dwór w Tarnowie

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Drogoszewie. Rozległe założenie kształtowane od przełomu XVIII i XIX w. obejmowało część rezydencjonalną, park, podwórze gospodarcze oraz zespół gorzelni. Zachowane budynki i relikty kompozycji przestrzennej stanowią ważne świadectwo historii majątku ziemskiego oraz dawnej organizacji zaplecza gospodarczego.

Spichlerz w zespole dworsko-folwarcznym w Drogoszewie

Cmentarz wojenny w Czartorii. Miejsce pamięci z 1920 r., związane z wojną polsko-bolszewicką i pochówkiem żołnierzy Wojska Polskiego poległych w walkach pod Nowogrodem. Cmentarz ma czytelny, regularny układ z centralną mogiłą zbiorową i pełni istotną funkcję memorialną oraz edukacyjną.

Cmentarz wojenny w Czartorii został odrestaurowany w 2025 r. w ramach Rządowego Programu Ochrony Zabytków.

Nagrobek na mogile zbiorowej na cmentarzu wojennym w Czartorii

Cmentarz wojenny w Nowosiedlinach. Rozległy cmentarz z okresu I wojny światowej założony na wydmie w dolinie Narwi, z symetrycznym układem pól grobowych i wyraźnym wykorzystaniem naturalnego ukształtowania terenu. Obiekt ma ponadlokalne znaczenie jako miejsce pochówku setek żołnierzy armii niemieckiej i rosyjskiej.

Cmentarz wojenny w Sosnowcu. Nekropolia z lat 1915-1918 upamiętnia żołnierzy armii rosyjskiej poległych w rejonie Nowosiedlin. Mimo słabszej czytelności w terenie zachowuje dużą wartość historyczną i dokumentacyjną jako świadectwo działań wojennych nad Narwią.

Mogiła zbiorowa z okresu II wojny światowej w Tarnowie. Obiekt upamiętnia miejsce kaźni ludności żydowskiej z 1942 r. i pochówek około 600 ofiar. Jego znaczenie wynika przede wszystkim

z wartości historycznej, memorialnej i etycznej, a surowa forma nagrobka podkreśla charakter miejsca pamięci.

Mogiła zbiorowa w Tarnowie

Dawny cmentarz wojenny w Zaruziu. Miejsce pochówku ofiar działań wojennych z 1944 r., obecnie zachowane w formie reliktowej po ekshumacji przeprowadzonej w 2003 r. Mimo zatarcia materialnych śladów pozostaje ważnym elementem lokalnego krajobrazu pamięci.

Zespół młyna w Bartkowiźnie-Rybakach. Zespół młyna wodnego datowany na około 1930 r. obejmuje drewniany budynek młyna, dawny dom młynarza oraz elementy układu hydrotechnicznego. Obiekt ma szczególną wartość jako świadectwo dawnej techniki, lokalnego przetwórstwa rolnego i związku zabudowy z rzeką Ruż.

Zespół młyna w Bartkowiźnie-Rybakach

Historyczny układ przestrzenny Miastkowa. Układ przestrzenny miejscowości zachowuje czytelne relikty dawnego centrum o genezie historycznej, związane z rozwojem osady przy ważnym trakcie komunikacyjnym. Jego wartość polega na utrzymaniu historycznych kierunków zabudowy, przebiegu dróg oraz powiązań przestrzennych pomiędzy kościołem, zabudową i dawnymi funkcjami usługowymi.

Dom dróżnika w Miastkowie. Dom dróżnika w Miastkowie należy do najcenniejszych zachowanych obiektów związanych z rozwojem historycznej komunikacji na terenie gminy. Wzniesiony został w latach 1826–1828, w okresie przekształcania dawnego traktu kowieńskiego w bity trakt petersburski. Powstanie dróżniczówki było bezpośrednio związane z organizacją nowoczesnej, jak na warunki pierwszej połowy XIX w., infrastruktury drogowej i pocztowej. Obiekt stanowi więc materialne świadectwo przemian komunikacyjnych, które przyczyniły się do rozwoju Miastkowa jako ważnej osady położonej przy szlaku handlowym i tranzytowym.

Pod względem architektonicznym budynek reprezentuje styl klasycystyczny i został wzniesiony według typowego projektu. Jest parterowy, murowany i tynkowany, posadowiony na niskim cokole, nakryty wysokim dachem czterospadowym z kalenicą w osi podłużnej. Jego zasadniczy rzut ma formę prostokąta, a wnętrze pierwotnie ukształtowano jako dwutraktowe i trójpasmowe, z sześcioma

pomieszczeniami o zbliżonej wielkości. Symetryczne rozplanowanie i zwarta bryła są charakterystyczne dla funkcjonalnej architektury urzędowej i komunikacyjnej początku XIX w.

Największą wartość artystyczną ma elewacja frontowa, trójosiowa i symetrycznie komponowana. Jej środkową część podkreśla pozorny ryzalit z płytką wnęką wejściową, ujętą półkolumnami toskańskimi. Ryzalit oraz naroża budynku opracowano boniowaniem pasowym, natomiast zwieńczenie ścian tworzy gzyms z charakterystycznym fryzem kostkowym. Elewacja zachodnia posiada podziały płycinowo-ramowe, współtworzone przez boniowanie, cokół i profilowane zwieńczenie. Takie rozwiązania nadają niewielkiemu budynkowi reprezentacyjny charakter, wyraźnie wykraczający poza czysto użytkową funkcję dróżniczówki.

Walorem obiektu jest również zachowana lub udokumentowana historyczna stolarka. Okna miały formę trójpodziałową, z nadślemieniem, natomiast główne drzwi były dwuskrzydłowe, płycinowo-ramowe, z prostokątnym, trzykwaterowym nadświetlem. Wnętrze wyposażone było m.in. w drewniane stropy na belkach oraz piece ogrzewcze. Elementy te podkreślają użytkowy, lecz jednocześnie starannie opracowany charakter budynku.

W 2025 r. zakończył się generalny remont budynku przeprowadzony przez Gminę Miastkowo. Po odzyskaniu dawnego blasku budynek został zaadaptowany na cele publiczne – swoją siedzibę znalazł tam Ośrodek Pomocy Społecznej, a część przestrzeni przeznaczono na Izbę Pamięci dokumentującą lokalną historię.

Dom dróżnika w Miastkowie

Drewniana zabudowa mieszkalna w Łubach-Kurkach. Zespół drewnianych domów z pierwszej połowy XX w. zachowuje cechy tradycyjnego budownictwa wiejskiego regionu, w tym konstrukcję zrębową, wysokie dachy dwuspadowe i historyczne rozwiązania funkcjonalne. Obiekty te dokumentują dawny sposób kształtowania siedlisk i codziennej architektury mieszkańców gminy.

Stodoła drewniana w Łubach-Kurkach. Stodoła z 1919 r. jest cennym przykładem tradycyjnego budownictwa gospodarczego, powiązanego z historycznym układem siedliska. Zachowała prostą, funkcjonalną formę oraz czytelne rozwiązania konstrukcyjne typowe dla wiejskiej zabudowy gospodarczej.

6. Ocena stanu dziedzictwa. Analiza szans i zagrożeń

Stan dziedzictwa kulturowego Gminy Miastkowo oraz perspektywy jego ochrony i opieki podsumowano w układzie analizy SWOT, obejmującej mocne i słabe strony (uwarunkowania wewnętrzne) oraz szanse i zagrożenia (uwarunkowania zewnętrzne). Analiza ta porządkuje wnioski wynikające z rozpoznania zasobu ujętego w gminnej ewidencji zabytków, kart GEZ, dokumentów planistycznych oraz obserwacji dotyczących stanu zachowania poszczególnych obiektów i zespołów.

Na obszarze gminy występuje wartościowy i zróżnicowany zasób dziedzictwa: historyczny układ Miastkowa, obiekty sakralne, cmentarze i miejsca pamięci, zespoły dworsko-parkowe i folwarczne, zabudowa drewniana oraz stanowiska archeologiczne. Jednocześnie zasób ten jest nierównomiernie zachowany i wymaga zróżnicowanych działań: od bieżącego utrzymania i porządkowania, po pilne prace zabezpieczające, dokumentacyjne i konserwatorskie.

Analiza SWOT stanowi podstawę do sformułowania priorytetów, kierunków działań i zadań programu na lata 2026-2029.

Tabela 1. Analiza SWOT dla Gminy Miastkowo

Mocne strony	**Słabe strony**
• wartościowy i zróżnicowany zasób zabytków: obiekty sakralne, cmentarze, miejsca pamięci, zespoły dworsko-parkowe, zabudowa drewniana i stanowiska archeologiczne, • obecność zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów o wysokiej wartości lokalnej, istotnych dla tożsamości gminy, • czytelne elementy krajobrazu kulturowego, w tym historyczny układ Miastkowa oraz relacje przestrzenne dawnych zespołów folwarcznych i parkowych,	• zróżnicowany, miejscami niezadowalający stan zachowania części obiektów, zwłaszcza zabudowy gospodarczej, drewnianej i elementów dawnych założeń folwarcznych, • ograniczone środki finansowe właścicieli i samorządu na prowadzenie systematycznych prac remontowych, konserwatorskich i porządkowych, • niedostateczne oznakowanie i upowszechnienie wiedzy o części obiektów, cmentarzy oraz miejsc pamięci, • ryzyko zacierania wartości zabytkowych wskutek niekontrolowanych

• opracowana gminna ewidencja zabytków wraz z kartami GEZ, stanowiąca dobrą podstawę do dalszych działań ochronnych i planistycznych, • zachowana pamięć historyczna w postaci cmentarzy wojennych, cmentarza parafialnego i miejsc związanych z historią lokalną.	przekształceń, wymiany materiałów i uproszczonych remontów, • brak wypracowanych lokalnych narzędzi stałego wsparcia i długofalowego programu promocji dziedzictwa.
Szanse • możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane oraz działania edukacyjne i promocyjne, • współpraca z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa, parafiami, organizacjami społecznymi i właścicielami zabytków, • wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do budowania tożsamości lokalnej, edukacji mieszkańców oraz wzmacniania atrakcyjności turystycznej gminy, • włączenie problematyki ochrony zabytków do działań planistycznych i inwestycyjnych gminy oraz lepsze wykorzystanie GEZ w praktyce administracyjnej, • rozwój lokalnych inicjatyw społecznych i promocyjnych dotyczących historii	**Zagrożenia** • postępująca degradacja obiektów pozostających bez stałego użytkowania lub remontów, • presja współczesnych przekształceń przestrzennych i budowlanych, prowadzących do utraty autentyzmu obiektów i zacierania historycznych układów, • zanikanie tradycyjnych materiałów, detalu architektonicznego i historycznej zieleni wskutek uproszczonych modernizacji i niewłaściwej pielęgnacji, • niewystarczająca świadomość części właścicieli i użytkowników co do wartości zabytków oraz właściwych zasad postępowania przy remontach, • utrzymujące się bariery finansowe i organizacyjne, a także wzrost kosztów prac budowlanych i konserwatorskich.

miejscowości, cmentarzy, nagrobków i dawnych założeń dworskich.	

Źródło: opracowanie własne

7. Założenia programowe

Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Miastkowo na lata 2026-2029 opracowano w oparciu o rozpoznanie lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego, analizę jego stanu zachowania oraz uwarunkowania prawne i organizacyjne wpływające na możliwość prowadzenia działań ochronnych. Uwzględniono zarówno zabytki wpisane do rejestru zabytków, obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, stanowiska archeologiczne, jak i elementy krajobrazu kulturowego oraz historyczny układ przestrzenny Miastkowa. Program zakłada łączenie ochrony dziedzictwa z rozwojem lokalnym, edukacją, kształtowaniem tożsamości mieszkańców oraz promocją walorów kulturowych gminy.

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji programu przyjmuje się następujące priorytety, odpowiadające najważniejszym potrzebom gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

Priorytet I. Rozpoznanie, dokumentowanie i monitorowanie zasobu dziedzictwa kulturowego - obejmujący systematyczną aktualizację wiedzy o zabytkach nieruchomych, stanowiskach archeologicznych oraz elementach historycznego krajobrazu kulturowego, a także ocenę ich stanu zachowania i zagrożeń.

Priorytet II. Ochrona i poprawa stanu zachowania zabytków oraz krajobrazu kulturowego - ukierunkowany na wspieranie działań konserwatorskich, remontowych i porządkowych przy najcenniejszych obiektach oraz przeciwdziałanie degradacji historycznej substancji.

Priorytet III. Uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w polityce przestrzennej i inwestycyjnej gminy - zakładający konsekwentne włączanie zagadnień ochrony zabytków do procesów planistycznych, inwestycyjnych i decyzyjnych prowadzonych przez samorząd.

Priorytet IV. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i wzmacnianie tożsamości lokalnej - nastawiony na edukację mieszkańców, popularyzację historii miejscowości, zwiększanie społecznej odpowiedzialności za stan zabytków oraz wzmacnianie więzi z lokalnym dziedzictwem.

Priorytet V. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i promocyjnego gminy - obejmujący działania służące udostępnianiu zasobu zabytkowego, budowaniu oferty kulturowej i turystycznej oraz promocji gminy poprzez jej walory historyczne i krajobrazowe.

7.2. Kierunki działań i zadania programu

W ramach przyjętych priorytetów wskazuje się kierunki działań oraz przykładowe zadania, które mogą być realizowane przez gminę Miastkowo samodzielnie lub we współpracy z właścicielami

zabytków, parafią, instytucjami kultury, organizacjami społecznymi i właściwymi służbami konserwatorskimi.

Priorytet I. Rozpoznanie, dokumentowanie i monitorowanie zasobu dziedzictwa kulturowego

- prowadzenie okresowej weryfikacji gminnej ewidencji zabytków oraz jej aktualizacji w razie zmian stanu prawnego, własnościowego lub zachowania obiektów,
- monitorowanie stanu zachowania obiektów ujętych w GEZ, w szczególności obiektów drewnianych, zespołów dworskich, obiektów sakralnych, cmentarzy i miejsc pamięci,
- gromadzenie i porządkowanie dokumentacji dotyczącej zabytków, w tym materiałów opisowych, archiwalnych i fotograficznych,
- uwzględnianie stanowisk archeologicznych i stref ochrony konserwatorskiej przy opiniowaniu inwestycji oraz prac ziemnych,
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie identyfikacji zagrożeń i potrzeb ochronnych.

Priorytet II. Ochrona i poprawa stanu zachowania zabytków oraz krajobrazu kulturowego

- wspieranie właścicieli i zarządców zabytków w podejmowaniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych,
- podejmowanie działań porządkowych i zabezpieczających wobec obiektów zagrożonych dalszą degradacją,
- dbałość o historyczne cmentarze, mogiły wojenne, kaplice i miejsca pamięci poprzez utrzymanie porządku, czytelności założeń i zieleni towarzyszącej,
- ochrona elementów historycznych układów ruralistycznych i przestrzennych, w tym tradycyjnej skali zabudowy oraz relacji krajobrazowych,
- ograniczanie negatywnych przekształceń obiektów zabytkowych i ich otoczenia przez właściwe stosowanie zapisów planistycznych i uzgodnieniowych.

Priorytet III. Uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w polityce przestrzennej i inwestycyjnej gminy

- uwzględnianie ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w dokumentach planistycznych gminy oraz w działaniach inwestycyjnych samorządu,
- analizowanie wpływu planowanych inwestycji gminnych na zabytki i ich otoczenie już na etapie przygotowania zamierzeń,
- stosowanie zasad ochrony konserwatorskiej przy remontach, przebudowach i adaptacjach obiektów stanowiących własność gminy,

- dążenie do zachowania historycznych wartości przestrzennych miejscowości, w szczególności w Miastkowie oraz w zespołach dworsko-parkowych i zagrodowych,
- promowanie rozwiązań projektowych szanujących lokalną tradycję budowlaną, materiały i formy architektoniczne.

Priorytet IV. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i wzmacnianie tożsamości lokalnej

- upowszechnianie wiedzy o zabytkach gminy poprzez stronę internetową, materiały informacyjne, publikacje i wydarzenia lokalne,
- wspieranie inicjatyw edukacyjnych poświęconych historii gminy, miejscowości i lokalnym miejscom pamięci,
- włączanie szkół, organizacji społecznych i mieszkańców w działania służące poznawaniu i popularyzacji dziedzictwa kulturowego,
- upamiętnianie ważnych miejsc i obiektów poprzez działania informacyjne, tablice, spacery tematyczne lub lokalne opracowania,
- budowanie społecznej odpowiedzialności za stan zabytków oraz wzmacnianie pozytywnego wizerunku dziedzictwa jako wspólnego dobra.

Priorytet V. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społecznego i promocyjnego gminy

- wykorzystywanie walorów historycznych i krajobrazowych gminy w działaniach promocyjnych oraz budowaniu lokalnej oferty turystyczno-kulturowej,
- powiązanie obiektów zabytkowych i miejsc pamięci z lokalnymi trasami, wydarzeniami i działaniami promującymi gminę,
- wspieranie przedsięwzięć służących udostępnianiu zabytków i ich otoczenia mieszkańcom oraz odwiedzającym,
- poszukiwanie zewnętrznych źródeł finansowania dla zadań związanych z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego,
- rozwijanie współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz ochrony i promocji zasobu zabytkowego gminy.

7.3. Zasady wdrażania programu

Realizacja programu powinna mieć charakter ciągły i skoordynowany, z uwzględnieniem możliwości organizacyjnych i finansowych gminy oraz zasad współpracy z właścicielami i zarządcami zabytków.

Wdrażanie programu powinno opierać się na współdziałaniu samorządu gminnego z wojewódzkim konserwatorem zabytków, jednostkami organizacyjnymi gminy, parafią, instytucjami kultury, organizacjami społecznymi i mieszkańcami.

Przy realizacji zadań należy dążyć do łączenia ochrony zabytków z działaniami inwestycyjnymi, edukacyjnymi, promocyjnymi i społecznymi, tak aby dziedzictwo kulturowe było realnym zasobem rozwojowym gminy.

Zakres i kolejność podejmowanych działań będą uzależnione od aktualnych potrzeb ochronnych, stanu zachowania obiektów, dostępnych środków finansowych oraz możliwości pozyskania dofinansowania zewnętrznego.

8. Instrumentarium realizacji programu

Realizacja zadań ujętych w niniejszym programie będzie możliwa dzięki wykorzystaniu zestawu komplementarnych instrumentów: prawnych i planistycznych, organizacyjnych, finansowych, informacyjno-edukacyjnych oraz kontrolnych. Instrumentarium to powinno być stosowane elastycznie, z uwzględnieniem skali gminy Miastkowo, lokalnych potrzeb ochrony dziedzictwa oraz aktualnych możliwości organizacyjnych i budżetowych samorządu.

8.1. Instrumenty prawne i planistyczne

- uwzględnianie ustaleń programu w dokumentach planistycznych, strategicznych i inwestycyjnych gminy, w tym w planie ogólnym i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz innych dokumentach dotyczących zagospodarowania przestrzeni,
- stosowanie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przy przygotowaniu i realizacji inwestycji oraz przy rozstrzyganiu spraw dotyczących obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską,
- wykorzystywanie gminnej ewidencji zabytków jako podstawowego narzędzia zarządzania lokalnym zasobem dziedzictwa oraz materiału pomocniczego przy opiniowaniu zamierzeń inwestycyjnych i planistycznych,
- uwzględnianie stanowisk archeologicznych oraz obszarów o wartościach kulturowych przy planowaniu inwestycji i prac ziemnych oraz przy współpracy z właściwymi organami ochrony zabytków.

8.2. Instrumenty organizacyjne i koordynacyjne

- koordynowanie realizacji programu przez Urząd Gminy, z udziałem komórek odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne, inwestycje, kulturę, promocję oraz gospodarkę komunalną,
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa, instytucjami kultury, szkołami, parafią, organizacjami społecznymi oraz właścicielami zabytków,
- gromadzenie i aktualizowanie dokumentacji dotyczącej zabytków, w tym materiałów opisowych, fotograficznych i archiwalnych,
- włączanie problematyki ochrony zabytków do bieżących działań administracyjnych i inwestycyjnych gminy oraz do lokalnych przedsięwzięć edukacyjnych i promocyjnych.

8.3. Instrumenty finansowe

- zabezpieczanie środków własnych gminy na zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, w szczególności przy obiektach stanowiących własność gminy oraz w przestrzeniach publicznych o wartościach historycznych,
- możliwość wspierania prac przy zabytkach poprzez dotacje celowe, jeżeli gmina zdecyduje się na wprowadzenie odpowiednich rozwiązań uchwałodawczych i budżetowych,
- pozyskiwanie środków zewnętrznych z programów ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, środków samorządu województwa, programów krajowych i europejskich oraz innych dostępnych źródeł,
- wspieranie właścicieli i zarządców zabytków w poszukiwaniu możliwości finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.

8.4. Instrumenty informacyjne, edukacyjne i promocyjne

- upowszechnianie wiedzy o zabytkach gminy Miastkowo za pośrednictwem strony internetowej gminy, materiałów promocyjnych, wydarzeń lokalnych oraz działań edukacyjnych,
- przekazywanie właścicielom i użytkownikom zabytków informacji o zasadach postępowania przy obiektach zabytkowych, wymaganiach formalnych oraz dostępnych źródłach wsparcia,
- włączanie tematyki dziedzictwa kulturowego do działań szkół, instytucji kultury i inicjatyw społecznych,
- promowanie lokalnego dziedzictwa jako elementu tożsamości mieszkańców i potencjału wizerunkowego gminy.

8.5. Instrumenty kontrolne i monitoring

- okresowa aktualizacja gminnej ewidencji zabytków oraz weryfikacja stanu zachowania obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych,
- monitorowanie zagrożeń dla zabytków wynikających z zaniedbania, niekontrolowanych przekształceń, niewłaściwego użytkowania lub presji inwestycyjnej,
- współpraca z organami ochrony zabytków i nadzoru budowlanego w zakresie reagowania na przypadki niszczenia zabytków lub prowadzenia prac bez wymaganych uzgodnień,
- wykorzystywanie okresowej oceny realizacji programu do korygowania kierunków działań i wskazywania najpilniejszych potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa.

9. Zasady oceny realizacji programu

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Miastkowo. Sprawozdanie stanowi podstawę bieżącej ewaluacji oraz - w razie potrzeby - przygotowania zmian w Programie.

Ocena realizacji Programu powinna obejmować w szczególności: stopień wykonania zadań, efekty rzeczowe i społeczne podejmowanych działań, poziom wykorzystania środków finansowych, skuteczność pozyskiwania wsparcia zewnętrznego, a także identyfikację problemów, zagrożeń i potrzeb w zakresie dalszej ochrony dziedzictwa kulturowego.

Przyjmuje się następujące wskaźniki oceny realizacji Programu, przypisane do priorytetów i kierunków działań określonych w rozdziale 7:

Priorytet I. Ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego

- liczba obiektów zabytkowych objętych pracami remontowymi, konserwatorskimi, restauratorskimi lub zabezpieczającymi,
- zakres rzeczowy prac wykonanych przy zabytkach stanowiących własność gminy lub pozostających w sferze oddziaływania samorządu,
- wysokość środków finansowych przeznaczonych w budżecie gminy na działania związane z ochroną zabytków oraz wartość środków pozyskanych ze źródeł zewnętrznych,
- liczba działań służących poprawie stanu zachowania cmentarzy, zespołów dworskich, obiektów sakralnych, budynków mieszkalnych i gospodarczych ujętych w GEZ.

Priorytet II. Włączenie dziedzictwa do polityki przestrzennej i rozwoju lokalnego

- stopień uwzględniania ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w dokumentach planistycznych i decyzjach administracyjnych gminy,
- liczba przedsięwzięć porządkujących przestrzeń publiczną w otoczeniu obiektów zabytkowych oraz historycznych układów ruralistycznych,
- liczba działań podejmowanych na rzecz ochrony historycznej zieleni, parków, cmentarzy i innych elementów krajobrazu kulturowego,
- liczba uzgodnień, opinii i działań koordynacyjnych prowadzonych we współpracy z organami ochrony zabytków.

Priorytet III. Rozpoznanie, dokumentacja, edukacja i promocja dziedzictwa kulturowego

- liczba zaktualizowanych kart gminnej ewidencji zabytków oraz zakres uzupełnienia danych opisowych, adresowych i fotograficznych,

- liczba działań informacyjnych, edukacyjnych i promocyjnych poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy Miastkowo,
- liczba materiałów popularyzatorskich, publikacji, informacji internetowych lub wydarzeń lokalnych poświęconych zabytkom i historii gminy,
- liczba inicjatyw angażujących mieszkańców, szkoły, organizacje społeczne lub parafie w działania na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa.

W ramach monitoringu realizacji Programu rekomenduje się prowadzenie roboczego zestawienia zadań, obejmującego co najmniej: nazwę zadania, jednostkę odpowiedzialną, termin realizacji, źródło finansowania, stopień wykonania oraz krótki opis osiągniętego efektu.

Sprawozdanie z realizacji Programu za pierwsze dwa lata obowiązywania, obejmujące lata 2026-2027, powinno zostać sporządzone w 2028 r. Końcowa ocena realizacji Programu za lata 2026-2029 powinna stanowić podstawę do opracowania kolejnego gminnego programu opieki nad zabytkami.

10. Źródła finansowania programu

Realizacja zadań wskazanych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Miastkowo na lata 2026–2029 wymaga łączenia różnych źródeł finansowania. W praktyce działania przy zabytkach mogą być finansowane zarówno ze środków własnych gminy i właścicieli obiektów, jak i z dotacji krajowych, środków samorządowych, funduszy europejskich oraz wsparcia pozabudżetowego.

Dobór źródła finansowania powinien być uzależniony od rodzaju planowanego zadania, statusu prawnego obiektu, zakresu prac, a także od tego, czy przedsięwzięcie dotyczy ochrony substancji zabytkowej, zagospodarowania otoczenia, dokumentacji, badań, działań edukacyjnych czy promocji dziedzictwa kulturowego. W przypadku gminy Miastkowo szczególne znaczenie będą miały środki przeznaczane na prace zabezpieczające, remontowe i konserwatorskie przy obiektach zabytkowych, a także na działania informacyjne, ewidencyjne i porządkujące.

10.1. Środki własne gminy

Podstawowym źródłem finansowania zadań programu pozostają środki własne gminy Miastkowo ujmowane corocznie w uchwale budżetowej oraz w wieloletniej prognozie finansowej, jeżeli charakter zadania wymaga planowania wieloletniego.

Ze środków własnych mogą być finansowane w szczególności: sporządzanie i aktualizacja dokumentacji dotyczącej zabytków, prace porządkowe i zabezpieczające przy obiektach stanowiących własność gminy, działania przy cmentarzach i miejscach pamięci, opracowania eksperckie, oznakowanie obiektów, publikacje, działania edukacyjne i promocyjne oraz wymagany wkład własny do projektów współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych.

Znaczenie środków własnych polega nie tylko na bezpośrednim finansowaniu zadań, lecz także na umożliwieniu ubiegania się o dotacje i dofinansowania, które najczęściej wymagają zapewnienia udziału własnego beneficjenta.

10.2. Dotacje z budżetu państwa i środki krajowych instytucji ochrony dziedzictwa

Istotnym źródłem finansowania prac przy zabytkach są środki budżetu państwa pozostające w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Właściciele i posiadacze zabytków wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o wsparcie w ramach programów ministra, w szczególności programu „Ochrona zabytków”, przeznaczonego na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych

i ruchomych. W poszczególnych latach obowiązywania programu możliwe jest także korzystanie z innych programów i naborów związanych z ochroną dziedzictwa, ogłaszanych przez resort kultury i podległe mu instytucje.

Dla gminy Miastkowo ważne znaczenie mogą mieć również środki pozostające w dyspozycji Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyznawane na podstawie odrębnych naborów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

W odniesieniu do dziedzictwa archeologicznego możliwe jest korzystanie z programów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych, obejmujących między innymi rozpoznanie, dokumentację oraz opracowanie wyników badań.

10.3. Środki jednostek samorządu terytorialnego

Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków może następować także ze środków innych jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności samorządu województwa. Dotyczy to zarówno dotacji celowych na prace przy zabytkach, jak i konkursów wspierających działania z zakresu kultury, edukacji regionalnej, ochrony dziedzictwa i promocji lokalnej tożsamości.

W przypadku przedsięwzięć realizowanych we współpracy międzyinstytucjonalnej możliwe jest także łączenie środków gminnych z finansowaniem pochodzącym od powiatu, województwa, instytucji kultury lub partnerów społecznych.

10.4. Fundusze europejskie i inne środki zagraniczne

W latach 2026–2029 źródłem wsparcia dla przedsięwzięć związanych z dziedzictwem kulturowym pozostają fundusze europejskie z perspektywy finansowej 2021–2027. Zakres możliwego wsparcia zależy od aktualnych programów, harmonogramów naborów i typów projektów dopuszczonych do finansowania.

Dla projektów o większej skali znaczenie mogą mieć środki programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021–2027, w szczególności w obszarach dotyczących infrastruktury kultury i turystyki kulturowej. Z punktu widzenia gminy Miastkowo istotne mogą być także możliwości oferowane przez program regionalny Fundusze Europejskie dla Podlaskiego 2021–2027, obejmujący przedsięwzięcia służące rozwojowi kultury, turystyki oraz wzmacnianiu atrakcyjności regionalnej.

Przy ubieganiu się o środki europejskie konieczne jest każdorazowe sprawdzenie dokumentacji konkursowej, katalogu beneficjentów, poziomu dofinansowania oraz kwalifikowalności wydatków.

Ważne jest również odpowiednie przygotowanie dokumentacji projektowej, uzgodnień konserwatorskich oraz montażu finansowego przedsięwzięcia.

10.5. Inne źródła finansowania

Uzupełniające znaczenie mogą mieć również inne źródła finansowania, w szczególności środki fundacji, stowarzyszeń, kościelnych osób prawnych, sponsorów prywatnych, darczyńców oraz zbiórek społecznych prowadzonych zgodnie z obowiązującymi przepisami.

W przypadku obiektów otoczonych historyczną zielenią oraz założeń parkowych możliwe jest także poszukiwanie wsparcia w programach związanych z ochroną przyrody i krajobrazu, jeżeli zakres planowanych działań odpowiada warunkom właściwych naborów.

10.6. Zasady postępowania przy pozyskiwaniu środków

Dla skutecznej realizacji programu niezbędne jest stałe monitorowanie ogłaszanych naborów oraz utrzymywanie aktualnej dokumentacji obiektów zabytkowych, w tym kart ewidencyjnych, dokumentacji fotograficznej, opisów stanu zachowania i w razie potrzeby programów prac konserwatorskich lub dokumentacji projektowej.

Wskazane jest, aby gmina wspierała właścicieli i zarządców zabytków poprzez przekazywanie informacji o dostępnych źródłach finansowania, terminach naborów i podstawowych wymaganiach formalnych. Działanie to może zwiększyć skuteczność pozyskiwania środków zewnętrznych oraz poprawić stan zachowania najcenniejszych obiektów znajdujących się na terenie gminy.

Zakłada się, że finansowanie zadań programu będzie miało charakter montażowy, a więc będzie opierało się na łączeniu różnych źródeł wsparcia w zależności od rodzaju obiektu i planowanego zakresu prac.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Gmina Miastkowo realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w ramach zadań własnych, zarówno jako podmiot odpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego i polityki przestrzennej, jak i jako uczestnik działań organizacyjnych, edukacyjnych i promocyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa kulturowego. W praktyce oznacza to konieczność łączenia działań planistycznych, ewidencyjnych i inwestycyjnych z bieżącą współpracą z właścicielami zabytków, parafiami, organizacjami społecznymi oraz organami ochrony zabytków.

Realizacja programu powinna być prowadzona dwutorowo. Pierwszy kierunek obejmuje opiekę nad obiektami i obszarami o wartościach zabytkowych, które pozostają własnością gminy albo znajdują się w sferze jej bezpośredniej odpowiedzialności, w tym przestrzeniami publicznymi, miejscami pamięci, zielenią towarzyszącą oraz elementami krajobrazu kulturowego. Drugi kierunek dotyczy oddziaływania gminy na cały zasób dziedzictwa znajdujący się na jej obszarze poprzez zapisy dokumentów planistycznych, prowadzenie i aktualizację gminnej ewidencji zabytków, działania informacyjne oraz wspieranie właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych.

Dla zapewnienia wykonalności programu rekomenduje się coroczne ujmowanie zadań z zakresu ochrony zabytków w projekcie budżetu gminy oraz, w razie potrzeby, w wieloletniej prognozie finansowej. Dotyczy to zarówno zadań inwestycyjnych i remontowych, jak i środków na przygotowanie dokumentacji, opinii, badań, inwentaryzacji, prac porządkowych i zabezpieczających oraz działań edukacyjnych. Nawet przy ograniczonych możliwościach finansowych zasadne jest planowanie środków na działania etapowe, ponieważ umożliwia to przygotowanie przedsięwzięć do ubiegania się o dofinansowanie zewnętrzne.

Z punktu widzenia gminy Miastkowo szczególne znaczenie powinny mieć zadania odnoszące się do najcenniejszych i najbardziej rozpoznawalnych składników lokalnego dziedzictwa, w tym historycznego układu przestrzennego Miastkowa, domu dróżnika w Miastkowie, zespołów dworsko-parkowych w Tarnowie i Drogoszewie, obiektów sakralnych i cmentarnych, miejsc pamięci oraz zabytków budownictwa drewnianego i wiejskiego ujętych w gminnej ewidencji zabytków. W odniesieniu do tych obiektów wskazane jest sukcesywne przygotowywanie dokumentacji, określanie zakresu niezbędnych prac oraz monitorowanie ich stanu zachowania.

Do podstawowych działań organizacyjnych gminy w okresie obowiązywania programu powinno należeć także prowadzenie roboczego wykazu zadań dotyczących poszczególnych obiektów, wraz

ze wskazaniem ich pilności, orientacyjnego zakresu rzeczowego, możliwych źródeł finansowania oraz podmiotów odpowiedzialnych za realizację. Takie zestawienie ułatwi etapowanie działań, przygotowywanie wniosków dotacyjnych oraz sporządzanie sprawozdania z realizacji programu.

Finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków powinno opierać się na montażu finansowym. Oznacza to łączenie środków własnych gminy z dotacjami z budżetu państwa, środkami samorządu województwa, funduszami europejskimi, a w przypadku obiektów pozostających poza zasobem komunalnym także z wkładem własnym właścicieli, zarządców i innych podmiotów zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Rola gminy polega nie tylko na bezpośrednim finansowaniu wybranych działań, ale również na inicjowaniu współpracy, przekazywaniu informacji o naborach i wspieraniu przygotowania przedsięwzięć możliwych do realizacji.

Jeżeli w okresie obowiązywania programu gmina uzna to za zasadne organizacyjnie i finansowo, możliwe jest również rozważenie wprowadzenia lokalnego mechanizmu wsparcia w formie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach, zgodnie z obowiązującymi przepisami. Nawet bez tworzenia odrębnego systemu dotacyjnego gmina może wspierać właścicieli zabytków poprzez działania doradcze, informacyjne i koordynacyjne, zwłaszcza w zakresie przygotowania dokumentacji i kierowania do właściwych źródeł finansowania.

Ważnym elementem realizacji programu pozostają także działania niskokosztowe, ale systematyczne, takie jak porządkowanie otoczenia zabytków i miejsc pamięci, oznakowanie i upowszechnianie wiedzy o obiektach, współpraca ze szkołami i instytucjami kultury, aktualizacja danych ewidencyjnych oraz reagowanie na sygnały o zagrożeniach dla zabytków. W warunkach gminy wiejskiej działania te mogą mieć duże znaczenie dla budowania świadomości mieszkańców i poprawy stanu lokalnego dziedzictwa, nawet wtedy, gdy nie towarzyszą im duże inwestycje.

Zakłada się, że szczegółowy zakres i wysokość finansowania poszczególnych zadań będą ustalane corocznie, w zależności od możliwości budżetowych gminy, gotowości dokumentacyjnej przedsięwzięć, dostępności naborów zewnętrznych oraz stanu zachowania obiektów wymagających interwencji. Program przyjmuje zatem zasadę etapowania działań i elastycznego dostosowywania harmonogramu rzeczowo-finansowego do rzeczywistych warunków realizacyjnych.

Aneks 1. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Miastkowo

L.p.	Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
1.	Bartkowizna - Rybaki obręb Drogoszewo, dz. geod. nr 573/2	zespół młyna wodnego, później elektrycznego	1815 r., przebudowa około 1930 r.	---
2.	Czartoria dz. geod. nr 700	cmentarz wojenny z 1920 r.	1920 r.	A-430 z 30.12.1991 r.
3.	Drogoszewo dz. geod. nr 245/11, 517/2	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	przełom XVIII i XIX w., 1907 r.	---
4.	Drogoszewo ul. Długa 3 dz. geod. nr 517/2	gorzelnia murowana w zespole dworsko-parkowym	1907 r.	---
5.	Drogoszewo ul. Długa 4 dz. geod. nr 245/11	obora murowana w zespole dworsko-parkowym	początek XX w.	---
6.	Drogoszewo ul. Długa 4 dz. geod. nr 245/11	spichlerz murowany w zespole dworsko-parkowym	1. połowa XIX w.	A-507 z 29.11.1993 r.
7.	Łuby Kurki 31 dz. geod. nr 68	dom drewniany	1945 r.	---
8.	Łuby Kurki 34 dz. geod. nr 65	dom drewniany	1919 r.	---
9.	Łuby Kurki 34 dz. geod. nr 65	stodoła drewniana	1919 r.	---
10.	Łuby Kurki 36 dz. geod. nr 64	dom drewniany	1919 r.	---
11.	Łuby Kurki 39 dz. geod. nr 23	dom drewniany	około 1920 r.	---
12.	Łuby Kurki 41 dz. geod. nr 22	dom drewniany	około 1920 r.	---
13.	Miastkowo wg mapy	historyczny układ przestrzenny wsi	XV w.	---

L.p.	Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
14.	Miastkowo ul. Łomżyńska 4 dz. geod. nr 335	kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej	1862-1863 r., 1874 (wieża)	54 z 28.04.1980 r.
15.	Miastkowo ul. Cmentarna dz. geod. nr 149	cmentarz rzymskokatolicki z ogrodzeniem i bramą	koniec XVIII w.	301 z 11.06.1987 r.
16.	Miastkowo ul. Cmentarna dz. geod. nr 149	kaplica grobowa Grochowskich	około 1885 r.	A-301 z 11.06.1987 r.
17.	Miastkowo ul. Łomżyńska 26 dz. geod. nr 170/26	dom dróżnika	1826-1828 r.	A-286 z 4.06.1987 r.
18.	Nowosiedliny dz. geod. nr 50, 51, 52, 54, 114	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1915-1918 r.	A-414 z 30.12.1994 r.
19.	Sosnowiec dz. geod. nr 127	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1915-1918 r.	---
20.	Tarnowo ul. Szkolna 3 dz. geod. nr 530	dwór murowany w zespole dworsko-parkowym	przełom XVIII i XIX w.	184 z 16.02.1982 r.
21.	Tarnowo ul. Szkolna 2 dz. geod. nr 529	oficyna murowana w zespole dworsko-parkowym	okres międzywojenny	185 z 16.02.1982 r.
22.	Tarnowo ul. Szkolna dz. geod. nr 530	spichlerz murowany w zespole dworsko-parkowym (w ruinie)	koniec XIX w.	186 z 16.02.1982 r.
23.	Tarnowo ul. Szkolna	park krajobrazowy w zespole dworsko-parkowym	koniec XIX w.	179 z 27.07.1981 r.
24.	Tarnowo ul. Główna 40 dz. geod. nr 542/14	sześciorak w zespole dworsko-parkowym, obecnie budynek mieszkalny	przełom XIX i XX w.	187 z 16.02.1982 r.
25.	Tarnowo dz. geod. nr 208/2	mogiła ludności żydowskiej z czasów II wojny światowej	1943 r. / nagrobek 1972 r.	A-424 z 30.12.1991 r.

L.p.	Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
26.	Zaruzie dz. geod. nr 312	cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z czasów II wojny światowej	1944 r.	A-420 z 30.12.1991 r.

Aneks 2. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Miastkowo

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze	Funkcja i chronologia stanowiska
1	Chojny-Naruszczki	37-75	1	18	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
2	Chojny-Naruszczki	37-75	2	19	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
3	Chojny-Naruszczki	37-75	3	20	osada, nowożytność
4	Kaliszki	38-73	1	33	ślad osadnictwa, starożytność
5	Kolonia Nowogrodzka	37-74	1	29	osada, średniowiecze
6	Korytki	37-74	1	38	osada, nowożytność
7	Kraska	38-74	1	44	osada, okres nowożytny
8	Kraska	38-74	2	45	ślad osadnictwa, kultura przeworska, późny okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich
9	Kraska	38-74	3	48	wieś historyczna, okres nowożytny (XIX w.)
10	Kuleszka	38-73	1	32	osada, nowożytność
11	Kurpie	37-74	1	21	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność

12	Kurpie	37-74	2	22	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
13	Kurpie	37-74	3	23	osada, nowożytność
14	Łuby Kurki	37-74	1	26	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze
15	Łuby Kurki	37-74	2	27	osada, nowożytność
16	Łuby Kurki	37-74	3	28	ślad osadnictwa, nowożytność
17	Miastkowo	37-74	1	1	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, nowożytność
18	Miastkowo	37-74	2	2	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, nowożytność
19	Miastkowo	37-74	3	3	1/ ślad osadnictwa, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
20	Miastkowo	37-74	4	4	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
21	Miastkowo	37-74	5	5	1/ osada, późne średniowiecze 2/ osada, nowożytność
22	Miastkowo	37-74	6	6	osada produkcyjna, nowożytność
23	Miastkowo	37-74	7	7	1/ cmentarzysko, kultura przeworska, okres wpływów

					rzymskich 2/ osada, nowożytność
24	Miastkowo	37-74	8	8	1/ ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich 2/ osada, nowożytność
25	Miastkowo	37-74	9	9	ślad osadnictwa, nowożytność
26	Miastkowo	37-74	10	10	ślad osadnictwa, nowożytność
27	Miastkowo	37-74	11	11	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, nowożytność
28	Miastkowo	37-74	12	12	osada, nowożytność
29	Miastkowo	37-74	13	13	ślad osadnictwa, późne średniowiecze
30	Miastkowo	37-74	14	14	osada, nowożytność
31	Miastkowo	37-74	15	15	osada, nowożytność
32	Miastkowo	37-74	16	16	ślad osadnictwa, nowożytność
33	Parcele	37-74	1	24	osada, późne średniowiecze
34	Parcele	37-74	2	25	osada, późne średniowiecze
35	Podosie	39-74	1	1	grodzisko, średniowiecze lub nowożytność
36	Podosie	39-74	1	52	1/ ślad osadnictwa, neolit-epoka brązu 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze

					3/ osada, okres nowożytny
37	Podosie	38-74	2	54	1/ ślad osadnictwa, mezolit-wczesna epoka żelaza 2/ osada, średniowiecze 3/ osada, okres nowożytny
38	Podosie	38-74	3	55	1/ ślad osadnictwa, mezolit-wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich 3/ osada, średniowiecze
39	Podosie	38-74	4	56	1/ osada, średniowiecze 2/ osada, okres nowożytny
40	Podosie	39-74	5	57	1/ ślad osadnictwa, neolit-epoka brązu 2/ osada, średniowiecze 3/ osada, okres nowożytny
41	Podosie	38-74	6	9	ślad osadnictwa, okres wpływów rzymskich
42	Podosie	38-74	7	10	1/ osada?, okres wpływów rzymskich 2/ osada, wczesne średniowiecze 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze

					4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
43	Podosie	38-74	8	11	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, kultura trzciniecka, wczesna epoka brązu 3/ ślad osadnictwa, wczesna epoka żelaza 4/ osada, wczesne średniowiecze 5/ ślad osadnictwa, średniowiecze 6/ osada, okres nowożytny
44	Podosie	38-74	9	12	1/ ślad osadnictwa, neolit-wczesna epoka brązu 2/ osada, późne średniowiecze-okres nowożytny
45	Podosie	38-74	10	13	1/ osada, wczesne średniowiecze 2/ osada, średniowiecze 3/ osada, okres nowożytny
46	Podosie	38-74	11	14	1/ ślad osadnictwa, mezolit-wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres nowożytny
47	Podosie	38-74	12	15	ślad osadnictwa, epoka kamienia
48	Podosie	38-74	13	16	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka brązu

					2/ osada/cmentarzysko?, kultura przeworska, okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich 3/ ślad osadnictwa, średniowiecze 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
49	Podosie	38-74	14	17	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, późne średniowiecze – okres nowożytny
50	Podosie	38-74	15	19	1/ ślad osadnictwa, chronologia nieokreślona 2/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 3/ cmentarzysko?, okres wpływów rzymskich 4/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
51	Podosie	38-74	16	20	ślad osadnictwa, wczesna epoka żelaza
52	Podosie	38-74	17	23	ślad osadnictwa, epoka kamienia
53	Podosie	38-74	18	50	wieś historyczna, średniowiecze-okres nowożytny
54	Rydzewo	38-73	1	34	ślad osadnictwa, kultura łużycka, epoka brązu?

55	Rydzewo	38-73	2	35	ślad osadnictwa, starożytność
56	Rydzewo	38-73	3	36	ślad osadnictwa, starożytność
57	Sulki	37-74	1	30	osada, nowożytność
58	Sulki	37-74	2	31	osada, nowożytność
59	Tarnowo	38-74	1	2	gródek lub obóz warowny, chronologia nieokreślona
60	Tarnowo	38-74	2	3	kopiec?, kurhan?, chronologia nieokreślona
61	Tarnowo	38-74	3	4	ślad osadnictwa, epoka kamienia
62	Tarnowo	38-74	4	5	1/ ślad osadnictwa, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich 2/ ślad osadnictwa, średniowiecze
63	Tarnowo	38-74	5	6	1/ obozowisko/osada, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, późny okres przedrzymski – wczesny okres wpływów rzymskich
64	Tarnowo	38-74	6	7	ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza
65	Tarnowo	38-74	7	8	1/ ślad osadnictwa, mezolit – wczesna epoka żelaza 2/ osada, kultura

					pomorska, wczesna epoka żelaza
66	Tarnowo	38-74	8	35	1/ ślad osadnictwa, epoka kamienia 2/ ślad osadnictwa, kultura pucharów lejkowatych, neolit 3/ osada, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich 4/ ślad osadnictwa, wczesne średniowiecze 5/ ślad osadnictwa, okres nowożytny
67	Tarnowo	38-74	9	36	ślad osadnictwa, okres przedrzymski
68	Tarnowo	38-74	10	40	1/ obozowisko/osada, mezolit-wczesna epoka żelaza 2/ ślad osadnictwa, kultura pomorska?, wczesna epoka żelaza 3/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 4/ osada, okres nowożytny
69	Tarnowo	38-74	11	41	1/ ślad osadnictwa, mezolit-wczesna epoka żelaza 2/ osada, okres nowożytny
70	Tarnowo	38-74	12	42	osada, okres nowożytny
71	Tarnowo	38-74	13	43	osada, okres nowożytny

72	Tarnowo	38-74	14	51	wieś historyczna, średniowiecze-okres nowożytny
73	Zaruzie	37-74	1	17	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ osada, nowożytność
74	Zaruzie	37-74	2	18	1/ ślad osadnictwa, późne średniowiecze 2/ ślad osadnictwa, nowożytność
75	Zaruzie	37-74	3	19	1/ cmentarzysko, kultura przeworska, okres wpływów rzymskich 2/ osada, nowożytność
76	Zaruzie	37-74	4	20	osada, nowożytność